

ANITA PIASECKA, MONIKA GRYZ, WERONIKA ŁUCZAK,
ADRIANNA MIKAJEWSKA, PAWEŁ KLEKA

ZWIĄZEK MIĘDZY PRZEJAWIANYM STYLEM POCZUCIA HUMORU A PREZENTOWANĄ POSTAWĄ RODZICIELSKĄ

ABSTRACT. Anita Piasecka, Monika Gryz, Weronika Łuczak, Adrianna Mikajewska, Paweł Kleka, *Związek między przejawianym stylem poczucia humoru a prezentowaną postawą rodzicielską* [The relationship between sense of humour type and parental attitude] edited by L. Bakiera, M. Obrębska, „Człowiek i Społeczeństwo” vol. LI: *Blisko czy na dystans? Psychologiczne aspekty relacji międzyludzkich* [Closely or distantly? The psychological aspects of interpersonal relations], Poznań 2021, pp. 101–117, Adam Mickiewicz University. ISSN 0239-3271, <https://doi.org/10.14746/cis.2021.51.5>.

The aim of the present study was to examine the relationship between styles of sense of humour and parental attitude. The study sample consisted of adults who are parents, mostly women (59 vs 14 men). Because the study was exploratory in nature, a statistical significance level of $\alpha < .10$ was adopted and tentatively demonstrated the existence of partial relationships between the constructs analyzed. Level of self-deprecating humour correlates with intensity of demanding attitude ($\rho = .249, p = .035$) and intensity of demanding attitude ($\rho = .241, p = .042$). In contrast, the level of aggressive humor correlates negatively with accepting attitude ($\rho = -.273, p = .012$) but correlates positively with inconsistent attitude intensity ($\rho = .217, p = .067$).

Keywords: humour styles, parental attitude, well-being, homeostasis, systemic family concept, family relationships

Paweł Kleka, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Psychologii i Kognitywistyki, ul. Szamarzewskiego 89AB, 60-568 Poznań, e-mail: pawel.kleka@amu.edu.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0841-0015>.

Wprowadzenie

Celem badań omawianych w opracowaniu było sprawdzenie współwystępowania między stylem poczucia humoru danej osoby a charakterystycznym dla niej typem sprawowania rodzicielstwa. Powiązanie tych dwóch konstruktów wydaje się zasadne ze względu na doniosłą rolę, jaką przypisuje się poczuciu humoru oraz jakości życia rodzinnego dla dobrostanu jednostki (Hoffman, 1981, za: Ryś, 2001). Wśród zadań poczucia humoru wymienia się m.in. funkcję wychowawczą czy edukacyjną, które polegają na przekazywaniu wartości rodzinnych, akceptowalnych form zachowania czy tworzeniu pozytywnych relacji między opiekunami i dziećmi (Rusek, 2012). Zdrowy system rodzinny stwarza możliwość rozwoju każdemu z członków, zaspokaja potrzeby emocjonalne, zachowuje właściwą równowagę pomiędzy zależnością i autonomią (por. Bradshaw, 1994, za: Ryś, 2001).

Wyniki badania mogą okazać się pomocne w prognozowaniu możliwych postaw względem dzieci w przyszłości, mogą także przyczynić się do odkrycia potencjalnych zaburzeń intrapsychicznych, ułatwić sprawowanie bardziej świadomej opieki nad dziećmi oraz prawidłowo różnicować własne stany i potrzeby emocjonalne.

Charakterystyka badań nad problemem

Badania naukowe nad humorem są stosunkowo młodą dziedziną, lecz koncepcje poczucia humoru stanowią przedmiot zainteresowań myślicieli wszystkich epok. Już Arystoteles mawiał, że humor jest tym, co odróżnia człowieka od innych zwierząt dwunożnych. Samo pojęcie poczucia humoru powstało w XIX w. (Tomczuk-Wasilewska, 2009). Współcześnie pojęcie humoru określa się jako wielopoziomowe i wieloaspektowe (Rusek, 2012). Za wiodących badaczy humoru powszechnie uznaje się Svena Svebaka oraz Gillian Kirsh i Nicolasa Kupiera (por. Martin, Puhlik-Doris, Lersen, Gray i Weir, 2003; Strzelczyk, 2005, za: Hornowska i Charytonik, 2011). Zdaniem Svebaka różnice indywidualne w poczuciu humoru wynikają głównie z takich czynników, jak: lubienie humoru, czerpanie przyjemności z rozbabiania innych ludzi, ekspresja emocjonalna, a także umiejętności dostrzegania humoru sytuacyjnego. Wymienione aspekty autor podzielił na związane z emocjonalnymi przejawami temperamentu, zdolności poznawczych oraz

nastawień (Strzelczyk, 2005, za: Hornowska i Charytonik, 2011). Nieco odmienne podejście do problemu prezentowali Kirsh i Kupier. Zdaniem autorów konstrukt ten powinien być ujmowany w czterech aspektach: humor uspołeczniony, sprośny, uszczypliwy i wymuszony (por. Martin i in., 2003: 33–62; Strzelczyk, 2005, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

Rozwój psychologii pozytywnej, skupiającej się na pomocy w odnalezieniu sensu i poczucia spełnienia, poznaniu pozytywnej strony natury człowieka (Gulla i Tucholska, 2007), dostarczył badań nad humorem, który zaczęto traktować w kategoriach kształtowania dobrostanu jednostki. Z badań tych wyprowadzono wnioski, że humor pełni funkcje regulujące psychofizyczną równowagę (Radomska, 2002; Tomczuk-Wasilewska, 2009; Rusek, 2012).

Również psychologia kognitywna wypracowała teorie poczucia humoru. Traktują one humor jako zjawisko intelektualne, interpretują go w aspekcie jego wpływu na procesy poznawcze jednostki (Tomczuk-Wasilewska, 2009; Kucharski, 2009; Rynkiewicz, 2012).

Humor możemy rozpatrywać w kategoriach wąskiej i szerokiej. Pierwsza z nich odnosi się do ujmowania tego terminu jako życzliwości wobec siebie i świata, natomiast druga skupia się na sposobach wzbudzania humoru (Ruch, 1996, za: Rusek, 2012). Wśród głównych funkcji poczucia humoru wskazuje się intrapsychiczne i interpersonalne przystosowanie człowieka. Wyróżnia się także inne zadania, jak: funkcja wychowawcza, intelektualno-twórcza, światopoglądowa, wspierająca zdrowie fizyczne jednostki. Holistycznie ujmując, poczucie humoru wpływa korzystnie na dobrostan i życie człowieka (Rusek, 2012).

Drugim konstruktem będącym przedmiotem omawianego badania jest postawa rodzicielska. Była ona przedmiotem różnych analiz, sprawdzano m.in., czy ma ona wpływ na kształtowanie tożsamości u dzieci (Rusiak, 2014). W literaturze naukowej pojawiają się też powiązania tego konstruktu z poczuciem humoru. Postawa rodzicielska w literaturze psychologicznej jest definiowana w różnorodny sposób. Do głównych badaczy wspomnianego problemu należą m.in. Józef Rembowski i Maria Ziemska. Ich zdaniem na postawę rodzicielską składają się trzy komponenty: poznawczy, behawioralny oraz uczuciowo-motywacyjny (Rembowski, 1972; Ziemska, 1973).

Postawy rodzicielskie mogą się charakteryzować pozytywnym bądź negatywnym ustosunkowaniem wobec dziecka. Negatywne reakcje w kontaktach z dzieckiem, takie jak formy agresji fizycznej lub psychicznej czy poniżanie, będą reprezentowały postawę o wektorze negatywnym, natomiast przejawy postawy pozytywnej to m.in. zaangażowane działania cechujące

się dużą dynamiką i inwencją rodzica (Plopa, 2005; 2007, za: Rusiak, 2014). Postawa rodzicielska charakteryzuje się także plastycznością, może być w różny sposób zorganizowana i utrwalona. Jest ona względnie trwała, jeśli relacja między rodzicem i dzieckiem jest wielokrotnie wzmacniana przez intensywne kontakty czy doświadczenie emocjonalne. Źródłami postaw rodzicielskich są uwarunkowania genetyczne, podmiotowe, rodziców, jakość ich związku oraz czynniki podmiotowe dziecka (Plopa, 2011).

W systemowej teorii rodziny podobnie do postaw rodzicielskich definiowane są style wychowania, które obejmują dobór i zastosowanie środków wychowawczych (Ziemska, 1973). Wymieniane są następujące style rodzicielskie: demokratyczny, autokratyczny, liberalny. Natomiast Dawid Field (2008) wyróżnia typy rodzin mogące wywodzić się bezpośrednio z postaw rodziców względem dzieci. Liczne badania nad dobrostanem psychicznym członków rodziny wykazały, że podobnie jak humor, relacje rodzinne są istotnie związane z natężeniem tego zjawiska u jednostki (Krok, 2010). Postawy rodzicielskie stanowią efekt procesu, który kształtuje się w systemie rodzinnym przez długi czas. Konkretna postawa rodzicielska wykazywana przez opiekunów jest zatem istotną zmienną w budowaniu charakteru systemu całej rodziny.

Operacjonalizacja poczucia humoru i postaw rodzicielskich

W omawianym badaniu przyjęto koncepcję humoru zaproponowaną przez Roda Martina. Autor ten opracował model, w którym interesujące nas zjawisko ujmowane jest w dwóch kategoriach: adaptacyjności oraz funkcji intrapsychicznych i interpersonalnych w życiu jednostki. Koncepcja ta została stworzona po wykonaniu analizy związków poczucia humoru z dobrostanem jednostki, a także zebranych danych dotyczących funkcji, stylu oraz form poczucia humoru sklasyfikowanych jako adaptacyjne i dezadaptacyjne dla osoby. Autor podzielił poczucie humoru na cztery typy, spośród których dwa: afiliacyjny i w służbie ego, zostały uznane za adaptacyjne dla jednostki, natomiast humor agresywny i samodeprecjonujący zaklasyfikowane zostały do szkodliwych i nieadaptacyjnych.

Humor adaptacyjny powoduje redukcję napięcia za pomocą śmiechu, niekiedy jest mechanizmem obronnym (Freud, 1928, za: Martin i in., 2003), w sytuacji zagrożenia daje poczucie władzy i kontroli. Niekiedy podwyższa samoocenę, atrakcyjność społeczną jednostki (na skutek aprobaty otoczenia), spełnia więc funkcje afiliacyjne. Z kolei humor dezadaptacyjny może

przyczyniać się do obniżenia wartości jednostki lub innych osób, a żarty mogą być wykorzystywane w celach poprawy własnego samopoczucia czy podniesienia samooceny. Stosowane są wówczas takie strategie jak upokarzanie czy ośmieszanie siebie bądź innych w celu polepszenia swojego samopoczucia (humor agresywny). Może on przybierać także formę żartowania na swój temat czy lekceważenia siebie (humor samodeprecjonujący). Zdaniem Martina ten rodzaj poczucia humoru wpływa niekorzystnie na nastrój jednostki oraz pogarsza relacje z innymi. Wymienione przez autora cztery typy nie stanowią całkowicie odrębnych konstruktów, lecz mogą się wzajemnie przenikać (Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

Badania przeprowadzane przez Martina i współpracowników wykazały, że typy zaklasyfikowane jako adaptacyjne wykazywały związek z ogólnym dobrostanem psychicznym jednostki i wskaźnikami zdrowia psychicznego. Z kolei u osób przejawiających dezadaptacyjne formy poczucia humoru stwierdzono związki z takimi cechami, jak wrogość, depresja, lęk, negatywne nastroje oraz trudności w tworzeniu intymnych związków. Badania wykazały również brak różnic międzypłciowych w stosowaniu określonych typów poczucia humoru, lecz formy dezadaptacyjne częściej przejawiali mężczyźni niż kobiety (Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

Jako drugi obszar badania wybrano postawy rodzicielskie w ujęciu zaproponowanym przez Mieczysława Plopę. Stworzył on typologię postaw rodzicielskich umiejscowionych w sześciu wymiarach. Wyszczególnił postawy: akceptacji-odrzućenia, nadmiernie wymagającą, autonomii, niekonsekwentną oraz nadmiernie ochraniającą (Plopa, 2011).

Typy postaw są charakteryzowane następująco. Osoba uzyskująca wysokie wyniki w skali akceptacji reprezentuje pozytywne podejście do dziecka. Rodzic przyjmuje je takim, jakie ono jest w rzeczywistości, nie stawiając wygórowanych wymagań. Potrafi stworzyć atmosferę sprzyjającą budowaniu intymnej więzi z dzieckiem oraz zaufania, w ten sposób ucząc dziecko ufności do świata i ludzi. Rodzic wyraża akceptację dla postaw dziecka, a obcowanie z nim sprawia mu przyjemność (Plopa, 2011).

Przeciwieństwem postawy akceptacji jest postawa odrzućenia. Reprezentując ją osoba nie przejawia radości w obcowaniu z dzieckiem. Jej relacje z potomkiem są chłodne, zdystansowane. Powoduje to, że rodzic pozostaje obojętny na potrzeby dziecka, nie wyraża akceptacji dla jego poglądów czy odrębności osobowej. Nie potrafi także czytać komunikatów wysyłanych przez dziecko, co dodatkowo utrudnia wzajemną komunikację. Ponadto unika bliskości, a dziecko traktowane jest w sposób instrumentalny (Plopa, 2011).

Postawa nadmiernie wymagająca charakteryzuje osoby, które są autorytarne wobec dziecka, narzucają mu swoją wolę i nie potrafią zrozumieć rodzających się u potomka potrzeb, szczególnie tych dotyczących prywatności i autonomii. Dziecko traktowane jest w sposób bezwzględny, zgodny ze sztywnym modelem wychowawczym. Rodzic ma perfekcjonistyczne wymagania. Wyraża akceptację tylko dla takich zachowań, które są zgodne z jego poglądami (Plopa, 2011). Postawa autonomii cechuje rodziców, którzy rozumieją potrzebę prywatności u dziecka, zachęcają je do samodzielnej eksploracji świata. Potrafią dynamicznie przystosowywać się do potrzeb dziecka, rozumieją te potrzeby i starają się wykształcić u młodego człowieka jak najwięcej samodzielności (Plopa, 2011).

Osoby uzyskujące wysokie wyniki w skali postawy niekonsekwentnej przejawiają zmienny stosunek wobec dziecka, uzależniony od chwilowego samopoczucia czy innych spraw osobistych. Są niestabilne emocjonalnie. Stany intrapsychiczne z łatwością są przenoszone na relację z dzieckiem. Zazwyczaj rodzic jest postrzegany jako zbyt nerwowy, niestabilny. Powoduje to stosowanie różnych mechanizmów obronnych w postaci buntu czy lekceważenia rodzica jako autorytetu. Niekonsekwentna postawa rodzicielska zazwyczaj przyczynia się do pogłębiania problemów komunikacji wewnątrz całego systemu rodzinnego (Plopa, 2011).

Postawa nadmiernie ochraniająca z kolei cechuje osoby, które za bardzo troszczą się o dziecko. Nie są one w stanie zrozumieć i zaakceptować u niego potrzeby autonomii, traktują je jako osobę stale wymagającą opieki i troski. Przejawy samodzielności w postępowaniu młodego człowieka odbierane są z lękiem i niepokojem. Rodzic nie potrafi uwierzyć, że dziecko jest w stanie funkcjonować bez jego pomocy. Nie rozumie tego, iż jego nadmierna ingerencja jest źródłem konfliktów z nim i izolacji emocjonalnej (Plopa, 2011).

Problemy badawcze

Na podstawie przesłanek teoretycznych dotyczących temperamentalnych i osobowościowych uwarunkowań poszczególnych stylów poczucia humoru oraz postaw rodzicielskich można zauważyć, że istnieją pewne elementy wspólne wiążące analizowane konstrukty, co pozwala nam sformułować następujące problemy badawcze:

- Czy wraz ze wzrostem natężenia humoru afiliacyjnego zwiększa się natężenie postawy akceptacji wobec dzieci? Może o tym świadczyć

przejawianie przez rodzica tolerancji wobec dziecka takiego, jakie ono jest, dzięki wysokiemu poziomowi samoakceptacji i akceptacji innych. Także otwartość rodzica i umiejętność patrzenia na wiele spraw z dystansu sprzyja zachęcaniu dziecka do nawiązywania otwartych relacji ze światem (Vaillant, 1977, za: Martin i in., 2003; Charytonik, 2009; Plopa, 2011; Hornowska i Charytonik, 2011).

- Czy wraz ze wzrostem natężenia humoru afiliacyjnego zwiększa się natężenie postawy autonomii wobec dziecka? Ten wniosek implikuje to, że wysoki poziom akceptacji siebie i innych sprzyja zachęcaniu dziecka do autonomii i eksploracji oraz że osoby posiadające humor afiliacyjny cechują się przewagą pozytywnych nastrojów, co sprzyja podchodzeniu z szacunkiem do poglądów dziecka (Vaillant, 1977, za: Martin i in., 2003; Charytonik, 2009; Plopa, 2011; Hornowska i Charytonik, 2011).
- Czy wraz ze wzrostem natężenia humoru w służbie ego zwiększa się natężenie postawy akceptującej wobec dziecka? Może na to wpływać fakt, że styl „humoru w służbie ego” polega na posługiwaniu się humorem w celu regulacji emocji oraz ujemnie koreluje z neurotyzmem, co sprzyja tworzeniu relacji z dzieckiem opartej na akceptacji. Wraz ze wzrostem natężenia humoru w służbie ego możemy spodziewać się zwiększania postawy autonomii wobec dziecka. Wynika to z tego, że humor wykorzystywany do redukcji negatywnych emocji i cechujący się ogólną afirmacją świata sprzyja akceptowaniu przez rodzica prawa dziecka do autonomii i własnej eksploracji. Świadczy też o tym, że osoba przejawiająca ten typ jest otwarta na doświadczenia, co może wzmacniać zachęcanie dziecka do samodzielności (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).
- Czy wraz ze wzrostem natężenia humoru agresywnego zwiększa się natężenie postawy odrzucenia wobec dziecka? Prawdopodobnie związek ten wynika z tego, że brak skłonności do brania pod uwagę uczuć innych ludzi u rodzica sprzyja formowaniu się zdystansowanych relacji z dzieckiem. Warto wspomnieć, że humor agresywny pozytywnie koreluje z wrogością, agresją i gniewem, co pokrywa się z żywieniem negatywnych uczuć wobec dziecka (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).
- Czy wraz ze wzrostem natężenia humoru agresywnego zwiększa się też natężenie postawy wymagającej wobec dziecka? Przesłanki prowadzące do takiego wniosku to: brak skłonności do brania pod uwagę uczuć

innych ludzi u rodzica sprzyja bezwzględnemu traktowaniu dziecka, zgodnie ze sztywno przyjętym przez siebie modelem wychowania. Humor agresywny pozytywnie koreluje z wrogością, agresją i gniewem (Martin i in., 2003), co sprzyja przyjmowaniu postawy bezwzględnego autorytetu wobec dziecka i lekceważeniu jego potrzeb, a także ostremu egzekwowaniu nakazów i zakazów (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

- Czy wraz ze wzrostem natężenia humoru agresywnego zwiększa się natężenie postawy niekonsekwentnej wobec dziecka? Przyczyną tego może być skłonność rodzica do manipulowania innymi ludźmi i nieliczenia się z ich uczuciami, co w konsekwencji może sprzyjać przeplataniu się postawy akceptującej z nadmierną ingerencją, nerwowością, deklarowaniem różnych ograniczeń i kar (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).
- Czy wraz ze wzrostem natężenia humoru samodeprecjonującego zwiększa się natężenie postawy niekonsekwentnej wobec dziecka? Humor samodeprecjonujący koreluje pozytywnie z niską samooceną, rodzic szuka za wszelką cenę akceptacji u innych, co może sprzyjać przenoszeniu wewnętrznego stanu na relacje z dzieckiem. Przejawianie takiego stylu poczucia humoru może świadczyć o tym, że rodzic unika konstruktywnego radzenia sobie z problemami, co może wzmacniać postawy obronne u dziecka. Poszukiwanie akceptacji u innych może też sprzyjać nadmiernej trosce o dziecko, a wszelkie przejawy jego autonomii traktowane będą z lękiem. Co więcej, niska samoocena rodzica może się przenosić na dziecko i przejawiać stawianiem wygórowanych wymagań wobec niego (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

Metoda badawcza

Uczestnicy i procedura badawcza

Badanie przeprowadzone zostało metodą kwestionariuszową na przełomie kwietnia i maja 2020 r. na 105 dorosłych osobach. Grupę zakwalifikowaną do badań (posiadających dzieci) stanowiło 59 kobiet i 14 mężczyzn w wieku od 18 do 60 lat. Cechy społeczno-demograficzne przedstawia tabela 1. Uczestnicy badania mieli możliwość wzięcia w nim udziału za pośrednictwem sieci internetowej.

Tabela 1. Charakterystyka społeczno-demograficzna badanej grupy

	Osoby badane N = 73	
	Kobiety	Mężczyźni
Płeć n (%)	59 (80,8)	14 (19,2)
Wiek n (%)		
18–24	5 (8,5)	0 (0,0)
25–29	6 (10,2)	0 (0,0)
30–34	10 (16,9)	1 (7,1)
35–39	5 (8,5)	1 (7,1)
40–44	6 (10,2)	2 (14,3)
45–49	15 (25,4)	5 (35,7)
50–54	6 (10,2)	4 (28,6)
55 i więcej	6 (10,2)	1 (7,1)
Posiadanie dzieci n (%)		
jedno	25 (42,4)	2 (14,3)
dwoje	20 (33,9)	8 (57,1)
troje	7 (11,9)	3 (21,4)
czworo i więcej	7 (11,9)	1 (7,1)
Wiek dzieci n (%)		
0–3	16 (27,1)	0 (0,0)
4–6	5 (8,5)	2 (14,3)
7–9	3 (5,1)	1 (7,1)
10–14	3 (5,1)	1 (7,1)
15–18	3 (5,1)	1 (7,1)
19 i więcej	29 (49,2)	9 (64,3)
Miejsce zamieszkania n (%)		
wieś	23 (39)	6 (42,9)
miasto do 50 tys.	15 (25,4)	5 (35,7)
miasto powyżej 50 tys.	21 (35,6)	3 (21,4)
Wykształcenie n (%)		
średnie	18 (30,5)	3 (21,4)
wyższe	41 (69,5)	11 (78,6)

Ze względu na braki danych odpowiedzi mogą nie sumować się do 100%.

Źródło: badanie własne.

W badaniu posłużono się Kwestionariuszem Stylów Poczucia Humoru opracowanym przez Roda Martina, Patricję Puhlik-Doris, Gwen Larsen, Jeanette Gray i Kelly Weir w adaptacji Elżbiety Hornowskiej i Jolanty Charytonik (2011) oraz Skalą Postaw Rodzicielskich w opracowaniu Mieczysława Plopy (2011). Zadaniem osób badanych, po wyrażeniu zgody na udział w badaniu i zapoznaniu się z instrukcją, było ustosunkowanie się do podanych twierdzeń wyrażonych w skali Likerta i określenie, w jakim stopniu odnoszą się one do nich.

Analizy statystyczne

Podczas analizy statystycznej danych użyto współczynników korelacji liniowej rho-Spearmana (analizowane wyniki nie miały rozkładu normalnego) w celu określenia charakteru związku między stylami humoru a postawami rodzicielskimi. Ponieważ badane osoby znacznie różniły się wiekiem, analizie poddano wyniki korelacji warunkowych z kontrolą wieku, wraz z którym obniżały się wartości wskaźnika akceptacji ($\rho = -.277, p = .018$). Pozostałe analizowane zmienne nie były wrażliwe na zróżnicowanie wiekowe osób badanych. Wyniki przedstawiono w postaci współczynników korelacji oraz w postaci sieci powiązań. W tym drugim przypadku uwzględniono korelacje cząstkowe, ponieważ dla obu konstruktów nie jest spełniony warunek ortogonalności (korelacje między podskalami są duże: $r > .50$).

Uzyskane wyniki

Według teorii Martina i in. (2003) cztery typy humoru (afiliacyjny, w służbie ego, agresywny, samodeprecjonujący) nie są odrębnymi konstruktami i wzajemnie się przenikają. Ludzie przeważnie preferują określony styl humoru, ale w zależności od sytuacji może się to zmieniać.

W celu uzyskania informacji dotyczących istnienia związku między preferowanym stylem poczucia humoru a prezentowaną postawą rodzicielską konieczne było zestawienie wymienionych zmiennych dla zbadania współzmienności. W kontekście postawionych hipotez badawczych istotne było znalezienie związku między wymienionymi zmiennymi. Zastosowana analiza korelacyjna wykazała, że powiązania występują,

lecz w przeważającej części są nieistotne statystycznie. Analiza macierzy wyników korelacyjnych pozwoliła natomiast na wyodrębnienie poszczególnych grup charakteryzujących dane style humoru powiązane z postawami rodzicielskimi.

W kontekście postawionych hipotez badawczych potwierdziła się zależność humoru samodeprecjonującego i postawy wymagającej. Wraz ze wzrostem natężenia humoru samodeprecjonującego zwiększa się natężenie postawy wymagającej wobec dziecka ($\rho = .249, p = .035$). Jest to słaby związek dodatni i istotny statystycznie. Humor samodeprecjonujący skupia się na szukaniu akceptacji u innych ludzi kosztem siebie, poniżaniu siebie i koreluje pozytywnie z niską samooceną, co może wpływać na tworzenie nierealnych oczekiwań wobec dziecka. Dodatkowo wpływ może mieć związek humoru samodeprecjonującego z wysokim neurotyzmem i lękiem (Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011). Badanie dowodzi również, że wraz ze wzrostem natężenia humoru samodeprecjonującego zwiększa się natężenie postawy niekonsekwentnej wobec dziecka ($\rho = .241, p = .042$). Możliwe, że dzieje się tak dlatego, że rodzic unika konstruktywnego radzenia sobie z problemami, co wzmaga postawy obronne u dziecka (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

Analiza korelacyjna dowodzi także zakładanego związku między humorem agresywnym a postawą odrzucenia wobec dziecka. Hipotezę, że wraz ze wzrostem natężenia humoru agresywnego zwiększy się natężenie postawy odrzucenia wobec dziecka, potwierdza ujemna korelacja między humorem agresywnym a postawą akceptacji ($\rho = -.273, p = .021$). Wyjaśnić tę prawidłowość może fakt, że rodzic przejawiający ten typ poczucia humoru przejawia skłonność do manipulowania innymi, co może sprzyjać pojawianiu się irytacji w odpowiedzi na kwestionowanie przez dziecko jego zachowań jako autorytetu (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

W przypadku humoru agresywnego potwierdzona została również hipoteza mówiąca, że wraz ze wzrostem natężenia tego typu humoru zwiększa się natężenie postawy niekonsekwentnej wobec dziecka ($\rho = .217, p = .067$), o czym może świadczyć informacja, iż wymiar ten koreluje pozytywnie z wrogością, agresją i gniewem (Martin i in., 2003), co sprzyja przeplataniu się postawy akceptującej z krzykliwością, deklarowaniem ograniczeń i kar, nerwowością (Plopa, 2011).

Tabela 2. Związki między postawami rodzicielskimi a poczuciem humoru – współczynniki korelacji Spearmana i poziom ich istotności statystycznej (w nawiasach)

Humor	Postawy				
	Akceptacji– odrzućenia	Wymagająca	Autonomii	Niekonse- kwentna	Nadmiernie ochraniająca
Afiliacyjny	0,011 (0,930)	-0,177 (0,137)	0,028 (0,817)	-0,067 (0,577)	-0,056 (0,643)
W służbie ego	0,033 (0,781)	-0,017 (0,886)	0,097 (0,418)	-0,089 (0,455)	-0,073 (0,544)
Agresywny	-0,273* (0,021)	0,190 (0,109)	-0,105 (0,380)	0,217* (0,067)	0,008 (0,948)
Samodepre- cjonujący	0,046 (0,702)	0,249* (0,035)	-0,132 (0,269)	0,241** (0,042)	0,182 (0,125)

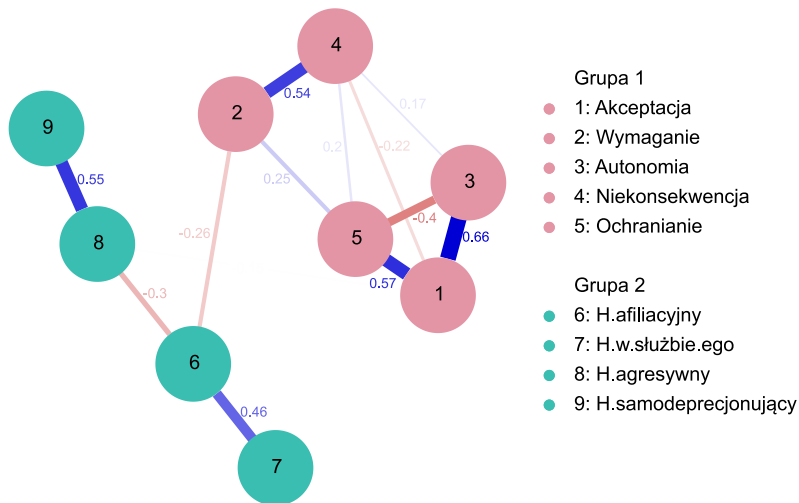
Poziom istotności: * $p < .10$, ** $p < 0,05$, $N = 73$.

Źródło: badania własne.

Aby precyzyjniej oddać wielozmienną relację między konstrukta-
mi – typami humoru i postawami rodzicielskimi – użyto grafu sieciowego
opartego na korelacjach cząstkowych (rys. 1).

Analizując wzajemne relacje między zmiennymi, można zauważyć
grupy potwierdzające trafność teoretyczną użytych w badaniu konstruktów.
Zarówno dla typów humoru, jak i dla postaw rodzicielskich pozytywne
i negatywne wymiary stanowią osobne grupy silniej związane ze sobą
niż z wymiarami z drugiego bieguna. Pozytywne aspekty stylów humoru
korelują ujemnie z negatywnymi aspektami ($r_p = -.30$), co jest ciekawym
spostrzeżeniem i może się wiązać z dwupoziomą strukturą poczucia
humoru. W przypadku postaw rodzicielskich pozytywna akceptacja silnie
związana jest z ochranianiem ($r_p = .57$) i autonomią ($r_p = .66$), natomiast
negatywne wymiary: niekonsekwencja i wymaganie, głównie korelują
ze sobą ($r_p = .54$).

Negatywny wymiar poczucia humoru nie koreluje w sposób znaczący
z żadną grupą postaw rodzicielskich, natomiast pozytywny wymiar humoru
poprzez afiliacyjny typ humoru koreluje ujemnie z postawami w negatywnym
wymiarze poprzez wymaganie ($r_p = -.26$).

H. – humor

Rys. Ilustracja współczynników korelacji między analizowanymi zmiennymi. Grubość linii i nasycenie kolorem są proporcjonalne do wielkości współczynnika korelacji częściowej.

Źródło: badania własne.

Dyskusja wyników

Związek pomiędzy humorem samodeprecjonującym i postawą wymagającą można uzasadnić w taki sposób, że osoba odznaczająca się tego typu humorem ma tendencję do poszukiwania akceptacji u innych (Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011, s. 9), co również może wiązać się z brakiem samoakceptacji i niską samooceną, a to z kolei może prowadzić do zbyt wysokich oczekiwań wobec dziecka. Osoba z tym stylem humoru może nakładać zbyt wygórowane wymagania. Taki mechanizm mógłby znaleźć swoje potwierdzenie w badaniach na temat procesu projekcji rodzinnej wywodzącego się z modelu systemów naturalnych Murraya Bowena (1978), w których rodzice rzutują np. własne emocje na swoje dziecko. Tego typu zachowania ze strony rodzica mogą zatem ukształtować w dziecku przekonanie, że musi udowadniać swoją wartość. Drugą przyczyną wystąpienia korelacji może być wysoki poziom neurotyzmu i lęku, który może pośrednio wpływać na wystąpienie związku. Takie cechy u rodzica mogą powodować zachowania dążące do podporządkowania sobie dziecka.

Wraz ze wzrostem wyników w typie humoru samodeprecjonującego zwiększa się natężenie postawy niekonsekwentnej. Zależność tę można tłumaczyć w ten sposób, iż humor samodeprecjonujący koreluje pozytywnie z niską samoocena, rodzic za wszelką cenę szuka akceptacji u innych, co może sprzyjać przenoszeniu wewnętrznego stanu na relację z dzieckiem, a wszelkie przejawy autonomii z jego strony traktowane będą przez rodzica z lękiem (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

Potwierdzone zostały także hipotezy dotyczące humoru agresywnego – wraz ze wzrostem jego natężenia zwiększa się natężenie postawy niekonsekwentnej, a maleje natężenie postawy akceptującej. Brak skłonności do brania pod uwagę uczuć innych ludzi sprzyja formowaniu się chłodnych relacji z dzieckiem, a także bezwzględnemu traktowaniu, zgodnie ze sztywno przyjętym przez siebie modelem wychowania. Tendencja do ośmieszania innych ludzi może sprzyjać brakowi poszanowania dla psychologicznych potrzeb dziecka, a skłonność rodzica do manipulowania innymi ludźmi może powodować nadmierną ingerencję i nerwowość. Ponadto wymiar ten pozytywnie koreluje z wrogością, agresją i gniewem, co wskazuje na obecność żywienia negatywnych uczuć wobec innych, być może również wobec dziecka, i brak radości w obcowaniu z nim (Plopa, 2011; Martin i in., 2003, za: Hornowska i Charytonik, 2011).

Wnioski

Wykazano dodatnie korelacje między adaptacyjnymi stylami poczucia humoru a postawami rodzicielskimi nacechowanymi negatywnie. Brak istotności statystycznej większości uzyskanych wyników nie przekreśla ich wartości teoretycznej. Można przypuszczać, że taki stan rzeczy wynika ze zbyt małej próby badawczej oraz formy, w jakiej badanie zostało przeprowadzone ze względu na czynniki zewnętrzne. Odbywało się ono w domach osób badanych, co mogło wpłynąć na rzetelność wyników i motywację respondentów. Prawdopodobne jest też istnienie niekontrolowanych czynników mogących wpłynąć na wyniki, np. temperamentu różnicującego badanych bądź pewnych ich cech osobowościowych. Niektórzy badacze, jak Joanna Strzelczyk (2005), wskazują na istnienie związków pomiędzy poczuciem humoru a różnicami indywidualnymi, które nie były kontrolowane w badaniu ze względu na jego charakter eksploracyjny.

Jak już wspomniano, może istnieć inna zmienna pośrednicząca, która wyjaśnia jednocześnie powiązanie pomiędzy pewnym stylem poczucia

humoru a daną postawą rodzica wobec dziecka. Niewątpliwie omawiane badanie nie wyczerpuje tematu łączącego poczucie humoru z postawami rodzicielskimi. Stąd też konieczne jest przeprowadzenie bardziej złożonych badań, w których wzięte pod uwagę zostaną również zaproponowane moderatory. Niniejsze opracowanie jest tylko pierwszym krokiem w stronę dokładnej analizy powiązań między stylami poczucia humoru a postawami rodzicielskimi. Badanie sugeruje, że poczucie humoru może mieć pewien wpływ na utrzymywaną postawę wobec dziecka. Rozszerzenie prezentowanego modelu badawczego poprzez sprawdzenie innych cech wspólnych dla obu konstruktywów może ukazać interesujący związek między zmiennymi i – co za tym idzie – może mieć istotne implikacje dla sposobu wychowywania dzieci przez rodziców przejawiających pewne preferencje odnośnie do humoru.

Nie znaleziono wcześniejszych badań szukających związku pomiędzy stylem poczucia humoru a poszczególnymi postawami rodzicielskimi. Przeprowadzone badanie nie angażowało głęboko struktury psychiki badanych, dlatego też nie jest ono bardzo obciążające. Warto ponadto zauważyć, że przedmiot opracowania stanowi temat, który wielu osobom może wydać się bliski. Odwołuje się do życia codziennego, przez co może wzbudzać ciekawość wśród respondentów.

Związek między stylem poczucia humoru a postawą rodzicielską wydaje się wykazywać hipotetyczne cechy wspólne na wielu różnych płaszczyznach, stanowiących potencjalny obszar przyszłych badań. Reasumując, zarówno niniejsza praca, jak i kolejne badania rozszerzające wiedzę dotyczącą podjętego tematu mogą mieć istotny wpływ na poprawę jakości relacji pomiędzy rodzicem a dzieckiem.

Ograniczenia

Słabością badania jest wielkość próby, co wynikało ze skomplikowanej sytuacji badawczej, która utrudniła dostęp do osób badanych. Przebadano łącznie 105 osób, lecz autorzy zmuszeni byli odrzucić kwestionariusze wypełnione przez 31 osób ze względu na brak powiązania respondentów z przedmiotem badania. Należy więc brać pod uwagę możliwe trudności w generalizowaniu wyników na populację osób dorosłych.

Poza możliwą obecnością dystraktorów, z wykorzystaniem metody kwestionariuszowej wiąże się ryzyko, że osoby badane nie odpowiadały na pytania zgodnie z prawdą. Nieprawdziwe odpowiedzi mogą z kolei wpływać na brak zaobserwowanych powiązań między zmiennymi. W szczególności

zafalszowaniu mogły ulec wyniki odnoszące się do postaw rodzicielskich. Pomimo że badanie było w pełni anonimowe, rodzice mogli obawiać się utraty statusu dobrego i przykładowego opiekuna poprzez przyznanie się do niektórych ze swoich wad, co mogło ich skłonić do próby przedstawienia się w lepszym świetle.

Literatura

- Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. New York: Jason Aronson.
- Charytonik, J. (2009). *Temperamentalne uwarunkowania stylów poczucia humoru i ich związek z radzeniem sobie ze stresem*. Niepublikowana praca magisterska. Warszawa: SWPS.
- Field, D. (2008). *Osobowości rodzinne*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Logos.
- Gulla, B., Tucholska, K. (2007). Psychologia pozytywna: cele naukowo-badawcze i aplikacyjne oraz sposób ich realizacji. *Studia z Psychologii w KUL*, 14, 133–152.
- Hornowska, E., Charytonik, J. (2011). Polska adaptacja kwestionariusza stylów humoru (HSQ) R. Martina, P. Puhlik-Doris, G. Larsena, J. Gray i K. Weir. *Studia Psychologiczne*, 49(4), 5–22.
- Kirsh, G.A., Kuiper, N.A. (2003). Positive and negative aspects of sense of humor: Associations with the constructs of individualism and relatedness. *Humor*, 16(1), 33–62.
- Krok, D. (2010). Systemowe ujęcie rodziny w badaniach dobrostanu psychicznego jej członków. W: D. Krok, P. Landwójtowicz (red.), *Rodzina w nurcie współczesnych przemian. Studia interdyscyplinarne* (ss. 359–368). Opole: Redakcja Wydawnictw WT Uniwersytetu Opolskiego.
- Kucharski, A. (2009). *Struktura i treść jako wyznaczniki komizmu tekstów humorystycznych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kuiper, N.A., Borowicz-Sibenik, M. (2005). A good sense of humor doesn't always help agency and communion as moderators of psychological wellbeing. *Personality and Individual Differences*, 38, 365–377.
- Martin, R.A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., Weir, K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological wellbeing: Development of the Humor Styles Questionnaire. *Journal of Research in Personality*, 37, 48–75.
- Plopa, M. (2008). *Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców (KPR-ROC). Podręcznik*. Warszawa: Vizja Press & IT.
- Plopa, M. (2011). *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Impuls.
- Radomska, A. (2002). Rola poczucia humoru w procesie radzenia sobie ze stresem – przegląd badań. W: I. Heszen-Niejodek, J. Mateusiak (red.), *Konteksty stresu psychologicznego* (ss. 150–166). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Rembowski, J. (1972). *Więzi uczuciowe w rodzinie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Rusek, A. (2012). Wielowymiarowość humoru. *Innowacje Psychologiczne*, 1(1), 117–127.
- Rusiak, D. (2014). Postawy rodzicielskie rodziców a kształtowanie się tożsamości osób w okresie wczesnej dorosłości. *Młoda Psychologia*, 2, 111–124.
- Rynkiewicz, J. (2012). Kognitywne spojrzenie na poczucie humoru. *Via Mentis*, 1, 85–98.

- Ryś, M. (2001). *Systemy rodzinne. Metody badań struktury rodziny pochodzenia i rodziny własnej*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.
- Strzelczyk, J. (2005). *Korelaty temperamentalne poczucia humoru*. Niepublikowana praca magisterska. Poznań: Instytut Psychologii UAM.
- Szuman, S. (1935/1936). O dowcipie i humorze (szkic psychologiczny), *Marchoń. Kwartalnik Poświęcony Sprawom Literatury i Kultury*, 2(6), 235–258.
- Tomczuk-Wasilewska J. (2009). *Psychologia humoru*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Tytko, M.M. (2011). Koncepcja humoru i dowcipu w ujęciu Stefana Szumana. *Kultura i Wychowanie*, 1, 131–143.
- Ziemska, M. (1973). *Postawy rodzicielskie*. Warszawa: Wiedza Powszechna.